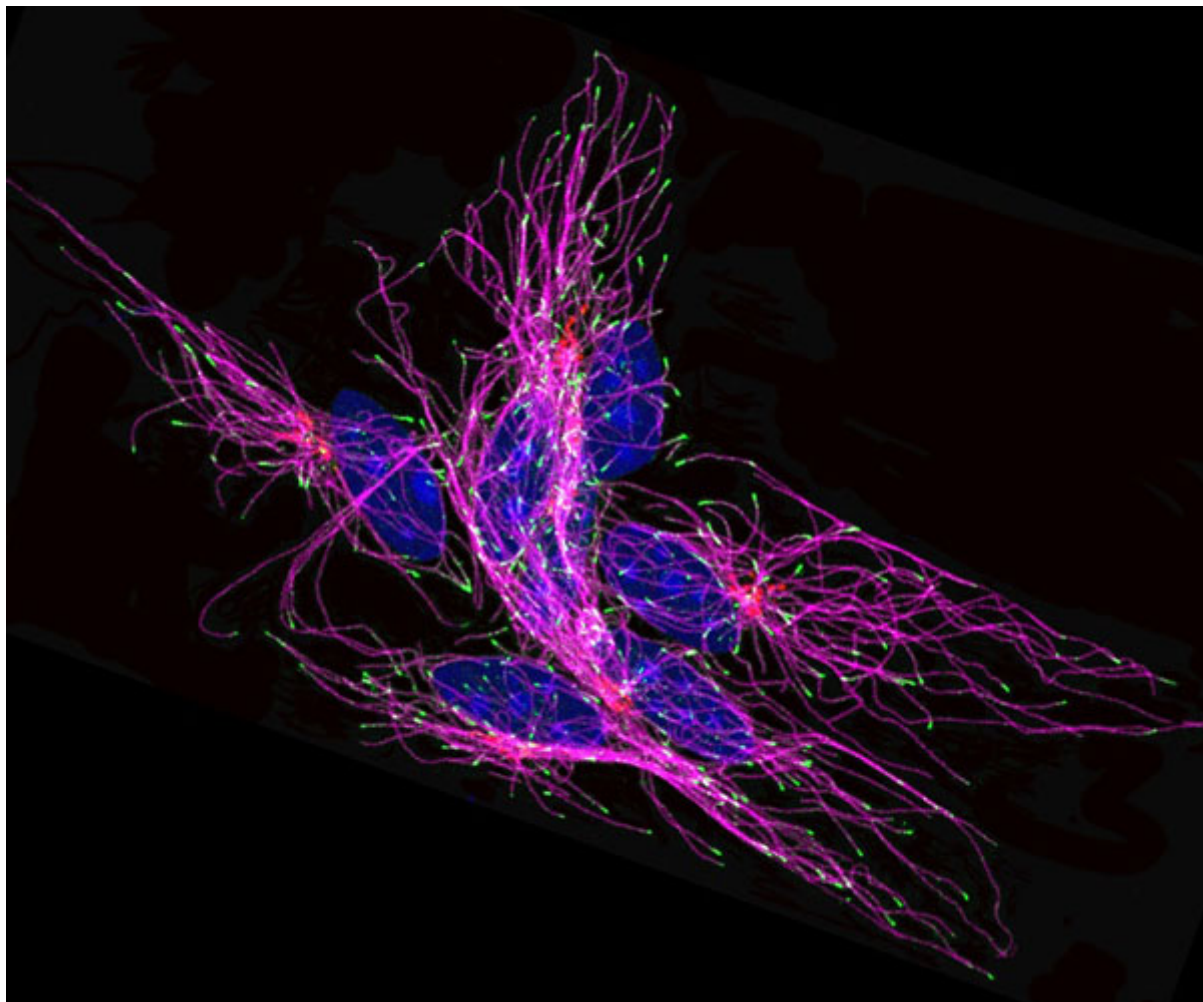
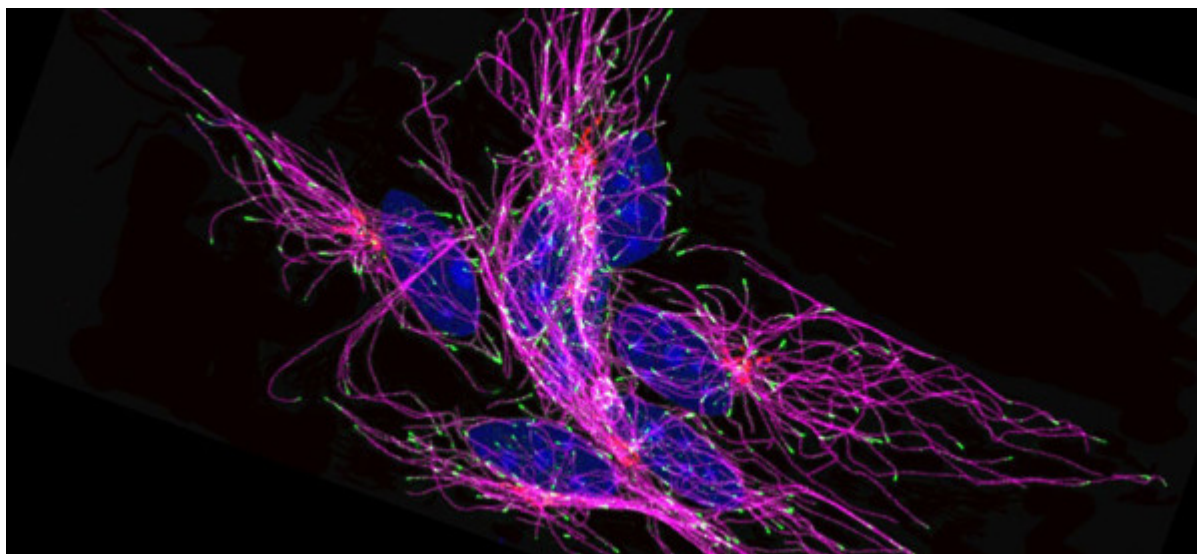

19 Σεπτεμβρίου 2014

Ηθική των οικολογικών προβλημάτων της συνθετικής βιολογίας

/ [Πεμπουσσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Όπως είδαμε στο πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας, το μεγαλύτερο μέρος του ενδιαφέροντος για τις εφαρμογές της συνθετικής βιολογίας, αφορά τη δημιουργία τεχνητών οργανισμών και την χρήση τους στο περιβάλλον με σκοπό την παραγωγή ενέργειας, αλλά και την παράπλευρη προστασία του περιβάλλοντος.

Η ορθόδοξη εκκλησία επέδειξε ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια μεγάλο ενδιαφέρον για τα ζητήματα του περιβάλλοντος και της οικολογικής κρίσης, σε επίπεδο κορυφαίας εκπροσώπησης, μέσα από τις δράσεις του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου του Α΄[1]. Το ενδιαφέρον αυτό δεν είναι προϊόν μόνον του αιτήματος των καιρών, ούτε συνιστά κάποια επιφανειακή κίνηση της ορθοδοξίας για προολή μέσω της εκμετάλλευσης των μοντέρνων ζητημάτων. Αποτελεί απότοκο της θεολογίας της περί την κτίση, της κτισιολογίας, όπως ονομάζεται στην γλώσσα της ακαδημαϊκής θεολογίας[2].

Ο Μ. Βασίλειος στο κυριότερο κοσμολογικό του έργο, τις Ομιλίες εις την Εξαήμερον, ανατρέχει στις πιο έγκυρες επιστημονικές πληροφορίες της εποχής του, προκειμένου να εξηγήσει το θαύμα της δημιουργίας του κόσμου. Επικαλείται γνώσεις ζωολογίας, αστρονομίας, φυσικής και βοτανολογίας. Υποστηρίζει ότι όλα μέσα στη δημιουργία ανάγονται σε φυσικά φαινόμενα και επιδέχονται μόνον επιστημονικών εξηγήσεων. Κάθε η οποία θέλει το σύμπαν υποδουλωμένο σε σκοτεινές δυνάμεις είναι ξένη προς την χριστιανική περί δημιουργίας αντίληψη. Για τον Μ. Βασίλειο υπάρχουν μόνον δύο κατηγορίες όντων το Άκτιστο και το Κτιστό. Άκτιστος είναι μόνον ο Τριαδικός Θεός και κτιστά είναι όλα τα άλλα όντα. Αυτή η διάκριση μεταξύ ακτίστου και κτιστού, οδηγεί τον Μ. Βασίλειο να υιοθετήσει μία διπλή μεθοδολογία στον τρόπο θεώρησης της δημιουργίας, κοινή

σε ολόκληρη την ορθόδοξη πατερική σκέψη. Η πρώτη μέθοδος ασχολείται με το ποιός δημιούργησε τον κόσμο και αφορά την θεολογία. Η δεύτερη το πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος και απασχολεί την φυσική επιστήμη. Το γεγονός ότι ο Μέγας Βασίλειος και οι Πατέρες εν γένει ρίχνουν το βάρος στο μυστήριο του Δημιουργού δεν πρέπει να μας οδηγήσει στην σκέψη ότι υποτιμούν το θαύμα της δημιουργίας[3]. Αντίθετα στέκονται με σεβασμό και ειλικρινές ενδιαφέρον μπροστά στην φύση. Την θεωρούν και την μελετούν ως σχολείο αυτογνωσίας και θεογνωσίας.

Για τον Μ. Βασίλειο αν και δημιουργός του σύμπαντος κόσμου είναι ο άναρχος τριαδικός θεός, ο οποίος δημιουργεί τον κόσμο «εκ του μη όντος, το σύμπαν και η ζωή μετά την αρχική στιγμή της δημιουργίας έχουν δική τους τάξη, τελειότητα και αυτονομία. Τα όντα δημιουργούνται και εξελίσσονται από τις ατελέστερες προς τις συνθετότερες και τελειότερες μορφές ζωής. Ο ιερός πατέρας κάνει λόγο για «σπερματικές καταβολές» των ειδών και για την «εναποτεθείσα εν αυτοίς» δύναμη, ώστε να μπορέσουν να εξελιχθούν και να αναπτυχθούν σε πλήρεις οργανισμούς. Και όλα αυτά σε μία εποχή που δεν υπήρχε καμία γνώση για τη λειτουργία των μηχανισμών της κληρονομικότητας. Τα πάντα προήλθαν από την αγαθή δημιουργική βούληση του Θεού, ο οποίος είναι καλός στην φύση Του και ό,τι δημιουργεί είναι μόνο καλό. Το κακό δεν είναι «ουσία ζώσα και έμψυχος», δεν βρίσκεται δηλαδή στην φύση των πραγμάτων, αλλά είναι «διάθεσις εν τη ψυχή εναντίως υπάρχουσα προς αρετήν», εμφανίζεται μόνον στην βούληση των λογικών κτιστών όντων ως αντίθεση στο αγαθό.

Ο Μ. Βασίλειος και μαζί του ολόκληρη η πατερική σκέψη αξιολογεί κάθε πλάσμα με βάση δύο αρχές: 1. ότι ο Θεός έπλασε τα πάντα «καλά λίαν», ως πολύ καλά – τέλεια για τα ανθρώπινα μέτρα, και 2. ότι δεν μπορεί δηλαδή να βρει κανείς τίποτε περιττό ή άχρηστο στην φύση. Αυτές οι αρχές αποτελούν την πεμπτουσία της στάσης του Μεγάλου Βασιλείου, αλλά και γενικότερα των πατέρων της Εκκλησίας, αλλά και της σύγχρονης ορθόδοξης Εκκλησίας απέναντι στην φύση. Πρόκειται για μια πολύ σημαντική αλήθεια, η οποία τείνει να λησμονηθεί στις μέρες μας. Η λήθη όμως αυτή επιφέρει ολέθριες συνέπειες. Ερμηνεύοντας τις αφετηριακές αυτές τοποθετήσεις του ο Μέγας Βασίλειος διατυπώνει μία αλήθεια με μεγάλες ανθρωπολογικές και ηθικές προεκτάσεις.

Υποστηρίζει ότι δεν δημιουργήθηκαν όλα τα όντα για την χρησιμοθηρική τους αντιμετώπιση από τον άνθρωπο. Έχουν αξία και καθ' εαυτά, η οποία ανάγεται στους δημιουργικούς τους λόγους. Αυτό φαίνεται και από την αλληλεξάρτηση των οικοσυστημάτων μεταξύ τους και τις λεπτές τους ισορροπίες. Ο Θεός δεν προνόησε μόνον για τον άνθρωπο αλλά και για όλη την κτίση. Ο μοντέρνος

εγωιστικός ανθρωποκεντρισμός, ο οποίος γεννήθηκε και ανδρώθηκε στους κόλπους του προτεσταντισμού και αποτέλεσε την αφετηρία του οικολογικού προβλήματος, έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τον θεολογικό φυσιοκεντρισμό του Μεγάλου Βασιλείου[4]. Επρόκειτο ωστόσο για μία παρερμηνεία του βιβλικού περί δημιουργίας μηνύματος, η οποία δημιούργησε πλειστα όσα προβλήματα και αποτέλεσε την βάση του σύγχρονου καταναλωτισμού σε όλα τα επίπεδα και των οικολογικών προβλημάτων που αυτός δημιούργησε. Η πατερική θέση του Μεγάλου Βασιλείου σε καμία περίπτωση δεν νομιμοποιεί ηθικά την εξαφάνιση από τον σύγχρονο άνθρωπο, όλων όσων τον ενοχλούν και δεν τον αφήνουν να ζήσει όπως θέλει, χωρίς να υπολογίσει τις συνέπειες αυτής της πρακτικής στους υπόλοιπους ζωντανούς οργανισμούς.

Η ηθική προσέγγιση των εφαρμογών της συνθετικής βιολογίας στα φυτά και τα ζώα διενεργείται επί τη βάσει του σεβασμού απέναντι στη δημιουργία. Η αντικατάσταση του DNA οργανισμών με άλλο συνθετικό, δημιουργεί νέας μορφής, τεχνητούς, όπως συνηθίζεται να λέγεται, οργανισμούς ή και κύτταρα. Οι συνθετικοί αυτοί οργανισμοί χρησιμοποιούνται είτε για ερευνητικούς είτε για παραγωγικούς σκοπούς.

Τα βασικά ηθικά ερωτηματικά που ανακύπτουν είναι δύο: α) Μέχρι ποιο σημείο ο άνθρωπος έχει το δικαίωμα να εισβάλλει και να χειριστεί τους μηχανισμούς αναπαραγωγής και κληρονομικότητας των εμβίων όντων, αλλάζοντας την γενετική τους ιδιοσύσταση, η οποία εναποτέθηκε σπερματικά ως δύναμη εξέλιξης όλων των ζωντανών οργανισμών από τον Δημιουργό Θεό και κατέληξε στην σημερινή της μορφή μετά από μακρές διαδικασίες δισεκατομμυρίων ετών; Β) Είναι ασφαλής η δημιουργία, η χρήση, η διάθεση και η κατανάλωση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών από τον άνθρωπο;

Η ορθόδοξη θεολογία διδάσκει τον σεβασμό και την τιμή σε όλη την κτίση ως δημιουργήμα του Θεού και ως εκ τούτου ο σεβασμός αυτός και η τιμή αφορά και σε όλα τα έμβια όντα. Κάθε παράχρηση και κατάχρηση της κτίσεως συνιστά ατόπημα και έρχεται σε αντίθεση με το ασκητικό πνεύμα της Εκκλησίας, το οποίο διδάσκει την κατά φύση χρήση της κτίσεως με σκοπό να καλυφθούν οι ανάγκες διατροφής, ένδυσης και ψυχαγωγίας του ανθρώπου. Κάθε χρήση της κτίσεως και ιδιαιτέρως των φυτών και των ζώων, αλλά ακόμη και των μικροοργανισμών, πρέπει να γίνεται μέσα στο ασκητικό πνεύμα και με ευχαριστιακή αναφορά προς τον Δημιουργό Θεό. Η βασική αυτή αλήθεια για την ζωή των χριστιανών αντανακλά με ιδιαίτερη δύναμη στην λειτουργική πράξη της Εκκλησίας, όπου κατά την Θεία Ευχαριστία προσφέρουμε αναφερόμενοι προς τον Θεό: «Τα σά εκ των σων...».

Ο σεβασμός στην κτίση ενέχει ακόμη βαθύτερο θεολογικό νόημα. Δεν αφορά μόνον την ποσοτική και επιφανειακή αντιμετώπιση των φυτών και των ζώων. Αφορά κυρίως την αντιμετώπιση κτισμάτων ως έκφραση και «ενύλωση» του δημιουργικού θείου θελήματος. Κάθε κτίσμα φέρει μέσα του τους δημιουργικούς λόγους του Θεού, τους οποίους Εκείνος εναπέθεσε κατά την δημιουργία[5]. Οι δημιουργικοί αυτοί λόγοι οδηγούν στην φυσιολογική και αρμονική λειτουργία όλων των κτισμάτων. Αν και διαταράχθηκαν κατά την πτώση του ανθρώπου, η οποία κατέστησε την φύση εχθρική προς τον άνθρωπο, δεν χάθηκαν εντελώς. Συνέχισαν και συνεχίζουν να υπάρχουν με την μορφή παντός είδους φυσικού φαινομένου. Με αυτόν τον τρόπο αποτέλεσαν και αποτελούν τον χώρο στον οποίο ο άνθρωπος καλείται με την στάση του να αγιάσει και να σωθεί και ο ίδιος.

***Παρατήρηση:** Το παρόν άρθρο, στο οποίο παρουσιάζεται η πατερική κτισσιολογία ως βάση της ηθικής θεώρησης των οικολογικών προβλημάτων της συνθετικής βιολογίας, αποτελεί συνέχεια του μεγάλου μας αφιερώματος στη συνθετική βιολογία. Πρόκειται για μια μεγάλη έρευνα, αναθεωρημένη έκδοση μεταπτυχιακής-διπλωματικής εργασίας που κατατέθηκε στο ΕΑΠ και πραγματοποιήθηκε από τον θεολόγο Στέφανο Καραούλη με επιβλέποντες τους Ν. Κόϊο και Αν. Μαρά. **Φωτ.:** National Institutes of Health (imagebank.nih.gov)

[1] Βλ. Βαρθολομαίου, Οικουμενικού Πατριάρχη, *Μυνήματα και Ομιλίες διά το περιβάλλον*, Αθήνα 2002.

[2] Βλ. Νικ. Ματσούκα, *Θεολογία, κτισσιολογία, εκκλησιολογία κατά τον Μέγαν Αθανάσιον*, Θεσσαλονίκη 2008.

[3] Μεγάλου Βασιλείου, *Ομιλίας εις την Εξαήμερον*, PG 29, 25A.

[4] Νικολάου Κόϊου, Άνθρωπος και Περιβάλλον κατά τον Μέγα Βασίλειο, *Άγιος Σεραφείμ: Τριμηνιαία Έκδοση της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος & Φαναριφαρσάλων*, τ.18, Ιαν.-Μαρτ. 2010, σ. 8-10.

[5] Γεωρ. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ηική II*, σ. 37.